

PRAWO KARNE

Wykład akademicki

redakcja naukowa

Teresa Dukiet-Nagórska, Olga Sitarz

Dominika Bek, Teresa Dukiet-Nagórska, Rafał Fic
Michał Grudecki, Jakub Hanc, Katarzyna Hebda
Anna Jaworska-Wieloch, Michał Kalitowski
Olga Sitarz, Piotr Zawiejski

SERIA AKADEMICKA

PRAWO KARNE

Wykład akademicki

redakcja naukowa
Teresa Dukiet-Nagórska, Olga Sitarz

Dominika Bek, Teresa Dukiet-Nagórska, Rafał Fic
Michał Grudecki, Jakub Hanc, Katarzyna Hebda
Anna Jaworska-Wieloch, Michał Kalitowski
Olga Sitarz, Piotr Zawiejski

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

PIKTOGRAMY

wskazują ważne elementy
książki i ułatwiają
ich odnalezienie

Ważne

Przykłady

Podstawa prawna
Kontekst prawny

Pytania
Zadania

Wiadomości dodatkowe

Stanowisko stron
Pogląd

Orzecznictwo

Literatura

Historia

Informacje powiązane
Odeślanie

Stan prawny na 1 września 2021 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne
Grażyna Polkowska-Nowak

Projekt okładek serii
Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne części opracowali:

Dominika Bek – część pierwsza, rozdział III; część druga, rozdział VII; część trzecia, rozdziały I, VII, X; część czwarta, rozdziały II, VII; aneks, II

Teresa Dukiet-Nagórska – część pierwsza, rozdziały V–VII; część druga, rozdział VIII, pkt 1, 3, 6.1, 6.4–6.6; rozdział X; część trzecia, rozdział IV pkt 1–3; rozdział IX pkt 4; część czwarta, rozdziały IV, XI–XII

Rafał Fic – część czwarta, rozdziały XVI, XVIII

Michał Grudecki – część czwarta, rozdziały I, III; część piąta

Jakub Hanc – część pierwsza, rozdział VIII, pkt 1, 3, 6, 7, 9, 11–13, 15, 18, 19, 21, 23; część druga, rozdziały III, V (wspólnie z Olgą Sitarz), IX

Katarzyna Hebda – część pierwsza, rozdział VIII, pkt 2, 4, 5, 8, 10, 14, 16, 17, 20, 22; część trzecia, rozdział VIII; część czwarta, rozdział X

Anna Jaworska-Wieloch – część druga, rozdział VIII, pkt 2, 5, 6.2, 6.3, 6.7; część trzecia, rozdział IV, pkt 4, rozdział V; aneks, III

Michał Kalitowski – część trzecia, rozdział III; część czwarta, rozdziały VI, XIII–XV

Olga Sitarz – część pierwsza, rozdziały I, IV; część druga, rozdziały II, V (wspólnie z Jakubem Hancem), VI, VIII, pkt 4; część trzecia, rozdziały VI, IX, pkt 1, 2, 3 i 5, rozdział XI; część czwarta, rozdziały V, VIII, IX; aneks, I

Piotr Zawiejski – część pierwsza, rozdział II; część druga, rozdziały I, IV, VIII, pkt 6.8; część trzecia, rozdziały II, XII; część czwarta, rozdział XVII

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2021

ISBN 978-83-8246-729-1

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o .
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com;

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	21
---------------------	----

Wstęp	25
-------------	----

Część pierwsza WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Rozdział I

Ogólne wiadomości o prawie karnym	29
---	----

Rozdział II

Historia odpowiedzialności karnej – jej założenia i sposoby realizacji	35
1. Oświeceniowy paradygmat i jego kształtowanie	35
1.1. Publicznoprawny charakter prawa karnego	36
1.2. Odpowiedzialność osobista. Indywidualizacja odpowiedzialności	37
1.3. Subiektywizacja odpowiedzialności	38
1.4. Legalizm. Zasada określoności	38
1.5. Racjonalizacja kar. Humanitaryzm	40
1.6. Początki kary pozbawienia wolności	41
2. Nauka prawa karnego po epoce oświecenia	42
2.1. Szkoła klasyczna	43
2.2. Szkoła antropologiczna	44
2.3. Szkoła socjologiczna	45
2.4. Odbywanie kary pozbawienia wolności. Powstanie i rozwój penitencjarystyki	46
2.5. Ruch obrony społecznej. Resocjalizacja	47
3. Polskie kodyfikacje karne XX wieku	48
3.1. Kodyfikacja karna z 1932 roku	48
3.2. Degradacja prawa karnego w okresie stalinowskim	49
3.3. Kodyfikacja karna z 1969 roku	50
3.4. Kodyfikacja karna z 1997 roku	51
4. Współczesność prawa karnego	52

Rozdział III	
Podstawowe współczesne pojęcia w prawie karnym w ogólności	54
1. Czyn zabroniony	54
2. Przestępstwo	55
3. Kara	56
4. Środki reakcji karnoprawnej i środki penalne	57
5. Sprawca	57
6. Pokrzywdzony	58
7. Kryminalizacja, penalizacja, dekryminalizacja, depenalizacja i kontrawencjonalizacja	59
Rozdział IV	
Nauki powiązane z prawem karnym	61
Rozdział V	
Funkcje i specyfika prawa karnego	63
Rozdział VI	
Zasady prawa karnego	67
1. Pojęcie zasad prawa karnego	67
2. Zasada <i>nullum crimen, nulla poena sine lege</i> (nie ma przestępstwa i kary bez ustawy)	68
3. Zasada <i>nullum crimen sine periculo sociali</i> (nie ma przestępstwa bez społecznego niebezpieczeństwa) i zasada proporcjonalności	71
4. Zasada osobistej odpowiedzialności za popełniony czyn i zasada indywidualizacji odpowiedzialności	73
5. Zasada <i>nullum crimen sine culpa</i> (nie ma przestępstwa bez zawinienia)	75
6. Zasada humanitaryzmu	78
7. Zasada <i>in dubio pro reo</i> (w razie wątpliwości na korzyść sprawcy)	80
Rozdział VII	
Źródła prawa karnego, jego normy i ich wykładnia	81
1. Ogólnie o źródłach polskiego prawa powszechnie obowiązującego	81
1.1. Rodzaje źródeł prawa	81
1.1.1. Konstytucja	82
1.1.2. Umowy międzynarodowe i prawo stanowione przez organizację międzynarodową, której Rzeczpospolita Polska jest członkiem	83
1.1.3. Rozporządzenia	88
1.1.4. Akty prawa wewnętrznego	88
1.1.5. Akty prawa miejscowego	89
1.1.6. Znaczenie orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Trybunału Praw Człowieka	89
2. Źródła polskiego prawa karnego – uwagi szczegółowe	92

2.1. Wymóg określoności czynu zabronionego i kary w akcie prawnym rangi co najmniej ustawy	92
2.2. Przepisy blankietowe i znaczenie rozporządzeń w uzupełnianiu ich treści	92
2.3. Określanie wykroczeń w aktach prawa miejscowego	93
2.4. Znaczenie doktryny, orzecznictwa i zwyczaju	94
3. Kodeks karny podstawowym źródłem prawa karnego	96
4. Pozakodeksowe prawo karne	97
5. Normy prawnokarne i ich budowa	98
5.1. Elementy składowe normy prawnokarnej	98
5.2. Normy sankcjonowane i sankcjonujące w prawie karnym	99
5.3. Sposoby ujęcia w normie sankcjonowanej istoty zakazu (nakazu)	101
5.4. Rodzaje sankcji za naruszenie norm sankcjonowanych	102
6. Odrębności wykładni przepisów prawnokarnych	104

Rozdział VIII

Definicje legalne	110
1. Czyn zabroniony	110
2. Stopień społecznej szkodliwości czynu	111
3. Przepęstwa podobne	112
4. Korzyść majątkowa lub osobista	113
5. Mienie oraz szkoda znacznej i wielkiej wartości	114
6. Rzecz ruchoma lub przedmiot	115
7. Kradzież szczególnie zuchwałą	116
8. Młodociany	117
9. Osoba najbliższa	118
10. Groźba bezprawna	119
11. Funkcjonariusz publiczny	120
12. Dokument	121
13. Faktura	122
14. Statek wodny	123
15. Stan nietrzeźwości	124
16. Żołnierz i rozkaz	125
17. Osoba pełniąca funkcję publiczną	125
18. Przepęstwo o charakterze terrorystycznym	126
19. Występek o charakterze chuligańskim	127
20. Handel ludźmi	129
21. Adopcja	131
22. Niewolnictwo	132
23. Rozmiar działalności przedsiębiorstwa	132

Część druga

NAUKA O PRZESTĘPSTWIE

Rozdział I

Pojęcie przestępstwa	137
1. Uwagi ogólne	137
2. Przestępstwo jako czyn człowieka	139
3. Problematyka zaniechania	141
4. Typ czynu zabronionego	143
5. Bezprawność czynu	144
6. Społeczna szkodliwość czynu	148
7. Wina w prawie karnym	150

Rozdział II

Ustawowe znamiona czynu zabronionego	156
1. Uwagi wprowadzające	156
2. Przedmiot ochrony	156
3. Strona przedmiotowa	159
3.1. O znamionach strony przedmiotowej ogólnie	159
4. Strona podmiotowa	164
4.1. Umyślność	166
4.2. Nieumyślność	171
4.3. Strona podmiotowa mieszana	173
5. Podmiot	174
6. Inne podziały i rodzaje znamion czynu zabronionego	176

Rozdział III

Przesłanki przypisania skutku	180
1. Uwagi wprowadzające	180
2. Teoria warunkowości, teoria ekwiwalencji, test <i>conditio sine qua non</i>	182
3. Teoria warunku właściwego – odpowiadającego empirycznie potwierdzonej prawidłowości	184
4. Teoria adekwatnego związku przyczynowego i teoria relewancji	184
5. Koncepcja obiektywnego przypisania skutku	187
6. Przyczynowość zaniechania	190

Rozdział IV

Podziały przestępstw	195
1. Zbrodnie i występki	195
2. Typizacje narażenia na niebezpieczeństwo	197
3. Typy podstawowe i zmodyfikowane	199
4. Czyny ścigane z urzędu, z urzędu na wniosek pokrzywdzonego i z oskarżenia prywatnego	201

Rozdział V	
Czas i miejsce popełnienia czynu zabronionego	204
Rozdział VI	
Formy stadialne i zasady odpowiedzialności za nie	210
1. Uwagi wprowadzające	210
2. Przygotowanie	211
3. Usiłowanie	214
4. Dokonanie	223
Rozdział VII	
Współdziałanie przestępne	226
1. Problem współdziałania przestępnego	226
2. Sprawcze postacie współdziałania	228
2.1. Sprawstwo pojedyncze	229
2.2. Współsprawstwo	229
2.3. Sprawstwo kierownicze	233
2.4. Sprawstwo poleceniowe	234
3. Niesprawcze postacie współdziałania	236
3.1. Podżeganie	238
3.2. Pomocnictwo	240
3.3. Pomocnictwo a współsprawstwo. Problem istoty sprawstwa	242
3.4. Podżeganie i pomocnictwo do przestępstwa nieumyślnego	245
4. Zasady odpowiedzialności za współdziałanie i prowokację	247
4.1. Zasady ogólne	247
4.2. Właściwości osobiste współdziałającego	248
4.3. Czynny żal	249
4.4. Prowokacja	250
Rozdział VIII	
Okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną	253
1. Uwagi ogólne	253
2. Brak czynu	254
3. Niewypełnienie ustawowych znamion czynu zabronionego – pierwotna legalność	255
4. Brak bezprawności	259
4.1. Pojęcia kontratypu i kontratypizacji	259
4.2. Problem kontratypów pozaustawowych	261
4.3. Obrona konieczna	262
4.4. Stan wyższej konieczności	267
4.5. Ryzyko nowatorstwa (kontratyp dopuszczalnego ryzyka, eksperyment) ...	272
4.6. Kontratyp szczególnych uprawnień i obowiązków	274
4.7. Kontratyp karcenia małoletnich	275
4.8. Zwyczaj	276

5. Znikomość społecznej szkodliwości	277
6. Okoliczności wyłączające i umniejszające winę	279
6.1. Wprowadzenie do okoliczności uniemożliwiających przypisanie winy ...	279
6.2. Nieletniość	281
6.3. Niepoczytalność	282
6.4. Błąd co do faktu – art. 28 k.k.	286
6.5. Błąd co do kontratypu lub okoliczności wyłączającej winę – art. 29 k.k. ...	289
6.6. Błąd co do prawa – art. 30 k.k.	290
6.7. Stan wyższej konieczności	291
6.8. Tak zwana klauzula dobrego samarytanina	292

Rozdział IX

Obowiązywanie polskiej ustawy karnej w czasie, w miejscu i co do osób	296
1. Obowiązywanie ustawy karnej w czasie	296
2. Zmiana ustawodawstwa przed wydaniem wyroku	296
3. Zmiana ustawodawstwa po wydaniu prawomocnego wyroku	299
4. Obowiązywanie ustawy karnej co do miejsca	300
5. Zasada terytorialności oraz bandery	300
6. Zasady obowiązywania polskiej ustawy karnej za czyny popełnione za granicą	305
7. Orzeczenia zapadłe za granicą – moc prawna wyroku obcego	308

Rozdział X

Jedność – wielość czynów i przestępstw	314
1. Jeden czyn – jeden czyn zabroniony	314
2. Zbieg przepisów ustawy	318
3. Typizacje przewidujące wieloczynowość (przestępstwa wieloczynowe)	322
4. Ciąg przestępstw	323
5. Realny zbieg przestępstw	328
6. Przestępstwa podlegające współukaraniu	329
7. Podsumowanie	330

Część trzecia

NAUKA O ŚRODKACH KARNOPRAWNEJ REAKCJI

Rozdział I

Zagadnienia wstępne	335
----------------------------------	------------

Rozdział II

Kary	340
1. Katalog kar	340
2. Kara grzywny	341
3. Kara ograniczenia wolności	344
4. Kara pozbawienia wolności	346

4.1. Terminowa kara pozbawienia wolności	347
4.2. Kary najsurowsze	350
5. Sekwencyjne orzeczenie terminowej kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności	351

Rozdział III

Środki karne	353
1. Środki karne w polskim prawie karnym – charakterystyka ogólna	353
2. Pozbawienie praw publicznych	354
3. Zakazy	354
3.1. Zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej	354
3.2. Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi	355
3.3. Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, kontaktowania się z określonymi osobami, zbliżania się do określonych osób lub opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu oraz nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	356
3.4. Zakaz wstępu na imprezę masową	357
3.5. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych ...	358
3.6. Zakaz prowadzenia pojazdów	359
3.7. Świadczenie pieniężne	360
3.8. Podanie wyroku do publicznej wiadomości	361
4. Wymiar środków karnych	361

Rozdział IV

Przepadki, środki kompensacyjne i nawiązka	364
1. Wprowadzenie	364
2. Przepadek	365
3. Środek kompensacyjny	366
4. Nawiązka	367

Rozdział V

Środki związane z poddaniem sprawcy próbie	370
1. Uwagi wstępne	370
2. Warunkowe umorzenie postępowania karnego	371
2.1. Istota	371
2.2. Przesłanki stosowania	372
2.3. Rygory okresu próby	373
2.4. Skutki przebiegu próby	375
3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności	377
3.1. Istota	377
3.2. Przesłanki stosowania	377

3.3. Rygory okresu próby	378
3.4. Skutki przebiegu próby	381
4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie	385
4.1. Istota	385
4.2. Przesłanki stosowania	385
4.3. Rygory okresu próby	387
4.4. Skutki przebiegu próby	388
5. Skrócenie kary ograniczenia wolności i wykonywania środków karnych	389
5.1. Skrócenie kary ograniczenia wolności	390
5.2. Skrócenie wykonywania środków karnych	390

Rozdział VI

Wymiar kary i środków karnych	393
1. Ustawowy wymiar kary	393
2. Sądowy wymiar kary	406
3. Mediacje w sprawach karnych	413

Rozdział VII

Środki zabezpieczające	419
1. Istota i funkcje środków zabezpieczających	419
2. Katalog środków zabezpieczających	420
3. Zasady orzekania środków zabezpieczających	422
4. Przesłanki stosowania środków zabezpieczających	423
5. Stosowanie środków zabezpieczających	427

Rozdział VIII

Ustawa o sprawcach szczególnie niebezpiecznych. KOZZD w Gostyninie	430
---	-----

Rozdział IX

Ustanie i ograniczenie karalności	434
1. Podokonaniowy czynny żal	434
2. Wyłączenie karalności związane ze stopniem winy	436
3. Immunitety	437
4. Przedawnienie	438
4.1. Uwagi ogólne	438
4.2. Przedawnienie ścigania	439
4.3. Przedawnienie wyrokowania	440
4.4. Przedawnienie wykonania kary	440
4.5. Spoczywanie biegu przedawnienia i wyłączenie przedawnienia	441
5. Amnestia, abolicja i akt łaski	442

Rozdział X

Zatarcie skazania	446
1. Skutki skazania i istota jego zatarcia	446

2. Zasady zatarcia skazania	448
3. Skazania niepodlegające zatarciu	450
4. Rejestr Sprawców Przestępstw na Tle Seksualnym	450

Rozdział XI

Prawne aspekty przestępczości niepełnoletnich	454
1. Pozycja niepełnoletniego sprawcy czynu naruszającego normy społeczne (w tym normy prawnokarne)	455
2. Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich	456
2.1. Uwagi wprowadzające	456
2.2. Cel ustawy	457
2.3. Zakres obowiązywania	457
2.4. Środki przewidziane w ustawie	458
2.5. Zasady orzekania środków	458
3. Odpowiedzialność karna nieletnich	459
4. Odpowiedzialność dorosłego niepełnoletniego	461
5. Podsumowanie – kategorie wiekowe a rodzaj czynu i prawne następstwa	461
6. Odpowiedzialność rodziców	462

Rozdział XII

Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary	464
--	-----

Część czwarta

WYBRANE TYPIZACJE CZĘŚCI SZCZEGÓLNEJ

Rozdział I

Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne	473
1. Uwagi ogólne	473
2. Wojna napastnicza (art. 117)	473
3. Ludobójstwo (art. 118)	474
4. Zbrodnie przeciwko ludzkości (art. 118a)	475
5. Dyskryminacja (art. 119)	475
6. Stosowanie środków masowej zagłady (art. 120)	476
7. Wytwarzanie, gromadzenie lub obrót zakazanymi środkami masowej zagłady (art. 121)	477
8. Niedopuszczalne sposoby lub środki walki (art. 122)	477
9. Zabójstwo wojenne (art. 123)	478
10. Inne przestępne naruszenia prawa międzynarodowego (art. 124)	479
11. Zamach na mienie lub dobra kultury (art. 125)	479
12. Bezprawne używanie znaków (art. 126)	480
13. Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstw z rozdziału XVI k.k. lub ich publiczne pochwalanie (art. 126a)	481

14. Dopuszczenie do popełnienia przestępstw z rozdziału XVI k.k. (art. 126b)	481
15. Przygotowania do przestępstw przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstw wojennych (art. 126c)	482

Rozdział II

Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej	483
1. Uwagi ogólne	483
2. Zamach na Rzeczpospolitą Polską (art. 127)	484
3. Zamach stanu (art. 128)	484
4. Zdrada dyplomatyczna (art. 129)	486
5. Szpiegostwo (art. 130)	486
6. Czynny żal (art. 131)	490
7. Dezinformacja wywiadowcza (art. 132)	491
8. Znieważenie narodu lub Rzeczypospolitej Polskiej (art. 133)	491
9. Zamach na życie Prezydenta RP (art. 134)	492
10. Czynna napaść na Prezydenta RP (art. 135 § 1)	493
11. Znieważenie Prezydenta RP (art. 135 § 2)	494
12. Czynna napaść na przedstawiciela obcego państwa lub znieważenie go (art. 136)	497
13. Znieważenie znaku lub symbolu państwowego (art. 137)	498
14. Zasada wzajemności ścigania (art. 138)	499
15. Przepadek przedmiotów (art. 139)	499

Rozdział III

Przestępstwa przeciwko obronności	501
1. Uwagi ogólne	501
2. Zamach na jednostkę Sił Zbrojnych RP (art. 140)	501
3. Podjęcie służby w obcym wojsku (art. 141)	502
4. Zaciąg do wojska obcego (art. 142)	504
5. Samouszkodzenie i inne podstępne zabiegi w celu zwolnienia od służby wojskowej (art. 143)	504
6. Uchylenie się od odbywania służby wojskowej (art. 144)	505
7. Uchylenie się od pełnienia służby zastępczej (art. 145, 146, 147)	506

Rozdział IV

Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	508
1. Uwagi ogólne	508
2. Typy zabójstwa	509
2.1. Zabójstwo w typie podstawowym (art. 148 § 1)	509
2.2. Kwalifikowane typy zabójstwa	511
2.2.1. Zabójstwo ze szczególnym okrucieństwem (art. 148 § 2 pkt 1)	511
2.2.2. Zabójstwo w związku z wzięciem zakładnika, zgwałceniem lub rozbojem (art. 148 § 2 pkt 2)	512

2.2.3. Zabójstwo w wyniku motywacji zasługującej na szczególne potępienie (art. 148 § 2 pkt 3)	513
2.2.4. Zabójstwo z użyciem materiałów wybuchowych (art. 148 § 2 pkt 4)	514
2.2.5. Zabójstwo jednym czynem więcej niż jednej osoby lub zabójstwo popełnione przez sprawcę uprzednio prawomocnie skazanego za zabójstwo, zabójstwo funkcjonariusza publicznego w związku z jego służbą (art. 148 § 3)	515
2.3. Uprzywilejowane typy zabójstwa	516
2.3.1. Zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia (art. 148 § 4)	516
2.3.2. Dzieciobójstwo (art. 149)	517
2.3.3. Zabójstwo eutanatyczne (art. 150) i pomoc do samobójstwa (art. 151)	518
3. Nielegalna aborcja (art. 152–154)	519
4. Bójka lub pobicie (art. 158 i 159)	522
5. Typizacje, których skutkiem jest narażenie na niebezpieczeństwo (art. 160 i 161) oraz przestępstwo nieudzielenia pomocy (art. 162)	524

Rozdział V

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji	526
1. Uwagi ogólne	526
2. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu	527
2.1. Sprowadzenie niebezpiecznego zdarzenia (art. 163)	528
2.2. Sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa (art. 164)	528
2.3. Sprowadzenie innego niebezpieczeństwa powszechnego (art. 165)	529
2.4. Piractwo morskie lub powietrzne (art. 166)	529
2.5. Karalność przygotowania (art. 168)	530
2.6. Czynnny żal (art. 169)	531
3. Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji	531
3.1. Katastrofa komunikacyjna (art. 173)	531
3.2. Wypadek w komunikacji (art. 177)	532
3.3. Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a)	534

Rozdział VI

Przestępstwa przeciwko środowisku	538
1. Uwagi ogólne	538
2. Powodowanie zniszczenia w przyrodzie (art. 181)	539
3. Zanieczyszczenie środowiska (art. 182)	540
4. Składowanie lub sprowadzanie odpadów (art. 183)	541
5. Niewłaściwe postępowanie z materiałami promieniotwórczymi (art. 184)	542
6. Typy kwalifikowane	543
7. Pozostałe przestępstwa przeciwko środowisku (art. 186–188)	543

Rozdział VII

Przestępstwa przeciwko różnym aspektom wolności	545
1. Uwagi ogólne	545
2. Pozbawienie wolności (art. 189)	549
3. Handel ludźmi (art. 189a)	551
4. Groźba karalna (art. 190)	551
5. Uporczywe nękanie (art. 190a)	552
6. Zmuszanie (art. 191)	554
7. Bezprawne utrwalenie lub rozpowszechnianie wizerunku intymnego (art. 191a)	555
8. Zabieg leczniczy bez zgody pacjenta (art. 192)	556
9. Naruszenie miru domowego (art. 193)	557
10. Dyskryminacja ze względu na wyznanie lub bezwyznaniowość (art. 194)	558
11. Przeszkadzanie aktom religijnym (art. 195)	559
12. Obraza uczuć religijnych (art. 196)	560
13. Zgwałcenie	562
14. Seksualne wykorzystanie osoby bezradnej (art. 198)	563
15. Seksualne wykorzystanie zależności lub zaufania (art. 199)	564
16. Obcowanie płciowe z małoletnim i przestępstwa związane z pedofilią (art. 200–200b)	565
17. Kazirodztwo (art. 201)	568
18. Pornografia (art. 202)	569
19. Przestępstwa związane z prostytutką (art. 203 i 204)	570

Rozdział VIII

Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	572
1. Uwagi ogólne	572
2. Znęcanie się (art. 207)	573
3. Niealimentacja (art. 209)	574

Rozdział IX

Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej	578
1. Uwagi ogólne	578
2. Zniesławienie – pomówienie (art. 212)	579
3. Kontratyp dopuszczalnej krytyki (art. 213)	580
4. Zniewaga (art. 216)	582
5. Naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217)	583

Rozdział X

Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową	586
1. Uwagi ogólne	586
2. Złośliwe lub uporczywe naruszanie praw pracowniczych (art. 218)	587
3. Naruszenie obowiązków w zakresie bhp (art. 220)	589

Rozdział XI**Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych**

i samorządowych	591
1. Uwagi ogólne	591
2. Ochrona funkcjonariuszy publicznych	593
2.1. Naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza lub osoby przybranej mu do pomocy (art. 222)	594
2.2. Zniewaga funkcjonariusza publicznego (art. 226)	595
2.3. Czynna napaść na funkcjonariusza publicznego (art. 223)	595
2.4. Wymuszenie (art. 224)	596
3. Przestępstwa o charakterze korupcyjnym	597
3.1. Łapownictwo bierne i czynne (art. 228 i 229)	597
3.1.1. Łapownictwo bierne	597
3.1.2. Łapownictwo czynne	600
3.2. Przestępstwa płatnej protekcji (art. 230–230a)	601
4. Przestępstwo przywłaszczenia funkcji (art. 227) i przestępstwo przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków przez funkcjonariusza publicznego (art. 231)	603
4.1. Przywłaszczenie funkcji	603
4.2. Przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązku przez funkcjonariusza publicznego	603

Rozdział XII

Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	606
1. Uwagi ogólne	606
2. Przemoc lub groźba względem sądu (art. 232)	607
3. Znęcanie się w celu uzyskania wypowiedzi o określonej treści (art. 246)	609
4. Fałszywe zeznania (art. 233)	610
5. Publiczne rozpowszechnianie wiadomości z postępowania przygotowawczego (art. 241)	611
6. Naruszenie zakazu sądowego (art. 244)	612
7. Znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności (art. 247)	613

Rozdział XIII

Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu	614
1. Uwagi ogólne	614
2. Wzięcie zakładnika (art. 252)	614
3. Udział w zbiegowisku (art. 254)	615
4. Udział w grupie lub związku przestępczym (art. 258)	616
5. Nielegalny wyrób i handel bronią palną oraz amunicją, nielegalne ich posiadanie (art. 263)	618
6. Nielegalne przekroczenie granicy (art. 264 § 2), nielegalne organizowanie wbrew przepisom innym osobom przekraczania granicy Rzeczypospolitej Polskiej (art. 264 § 3), umożliwianie lub ułatwianie innej	

osobie wbrew przepisom pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (art. 264a § 1)	619
Rozdział XIV	
Przestępstwa przeciwko ochronie informacji	621
1. Uwagi ogólne	621
2. Przestępstwo ujawnienia lub wykorzystania informacji niejawnych (art. 265)	622
3. Przestępstwo ujawnienia informacji uzyskanych w związku z pełnioną funkcją (art. 266)	623
4. Przestępstwo nielegalnego uzyskania informacji (art. 267)	624
5. Przestępstwo niszczenia informacji (art. 268)	625
6. Przestępstwo niszczenia danych informatycznych (art. 268a i 269)	626
7. Przestępstwo zakłócania pracy systemu komputerowego (art. 269a)	627
8. Wytwarzanie urządzeń i oprogramowania do przestępstw komputerowych i obrót nimi (art. 269b)	627
Rozdział XV	
Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	629
1. Uwagi ogólne	629
2. Fałsz materialny dokumentu (art. 270 § 1)	631
3. Fałszerstwo faktur (art. 270a)	632
4. Fałsz intelektualny dokumentu (art. 271)	634
5. Podanie w fakturze nieprawdy (art. 271a)	635
6. Wyłudzenie podstępem poświadczenia nieprawdy (art. 272)	635
7. Używanie dokumentu poświadczającego nieprawdę (art. 273)	636
8. Zbycie dokumentu tożsamości (art. 274)	636
9. Posługiwanie się cudzym dokumentem (art. 275 § 1), bezprawny transfer za granicę dokumentu stwierdzającego tożsamość innej osoby (art. 275 § 2)	637
10. Bezprawne niszczenie dokumentów (art. 276)	638
11. Niszczenie, usuwanie znaków granicznych (art. 277)	638
12. Fałszowanie faktur ze znaczną kwotą należności (art. 277a)	639
13. Wysokość grzywny w razie skazania za fałszowanie faktur (art. 277b)	639
14. Nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpienie od wymierzenia kary wobec sprawcy przestępstwa fałszowania faktur (art. 277c i 277d)	639
Rozdział XVI	
Przestępstwa przeciwko mieniu	641
1. Uwagi ogólne	641
2. Kradzież	645
3. Typy zmodyfikowane kradzieży	646
4. Kradzież rozbójnicza i wymuszenie rozbójnicze	648
5. Przywłaszczenie	649

6. Oszustwo	650
7. Zniszczenie mienia	651
8. Paserstwo	652

Rozdział XVII

Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	653
1. Uwagi ogólne	653
2. Nadużycie zaufania (art. 296)	657
3. Oszustwo finansowe (art. 297)	660
4. Pranie brudnych pieniędzy (art. 299)	663
5. Naruszenie interesów majątkowych uczestników obrotu gospodarczego przez nierzetelną dokumentację (art. 303)	665

Rozdział XVIII

Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi ...	668
1. Uwagi ogólne	668
2. Fałszerstwo środków płatniczych (art. 310)	669
3. Oszustwo kapitałowe (art. 311)	672
4. Fałszerstwo znaków i narzędzi (art. 313–315)	673

Część piąta

WYBRANE ZAGADNIENIA CZĘŚCI WOJSKOWEJ KODEKSU KARNEGO

Rozdział I

Prawo karne wojskowe – uwagi ogólne	677
1. Pojęcie oraz istota sił zbrojnych	677
2. Pojęcie oraz istota prawa wojskowego	678
3. Pojęcie oraz istota dyscypliny wojskowej	678
4. Pojęcie, funkcje oraz systematyka prawa karnego wojskowego	679
4.1. Pojęcie i funkcje prawa karnego wojskowego	679
4.2. Systematyka prawa karnego wojskowego	680

Rozdział II

Przestępstwo wojskowe	682
1. Pojęcie przestępstwa wojskowego	682
2. Podmiot przestępstw wojskowych	683
3. Przedmiot ochrony przestępstw wojskowych	684
4. Zakres terytorialny odpowiedzialności za przestępstwo wojskowe	685

Rozdział III

Rozkaz oraz ostateczna potrzeba w prawie karnym wojskowym	686
1. Istota rozkazu	686
2. Odpowiedzialność żołnierza za wydanie oraz wykonanie rozkazu przestępnego	687

2.1. Teorie związania żołnierza rozkazem	687
2.2. Okoliczność wyłączająca winę z art. 318 oraz odmowa wykonania rozkazu	688
3. Kontratyp ostatecznej potrzeby w wojskowym prawie karnym	691
Rozdział IV	
Kary oraz środki karne w prawie karnym wojskowym	694
1. Kara aresztu wojskowego	694
2. Kara ograniczenia wolności	695
3. Środki karne w prawie karnym wojskowym	696
4. Wybrane różnice w wykonywaniu kar i innych środków penalnych w prawie karnym wojskowym	697
Rozdział V	
Odpowiednie stosowanie wybranych przepisów części wojskowej Kodeksu karnego w innych służbach mundurowych	698
Aneks	703
I. Algorytm rozwiązywania przypadku	703
II. Kazus przekrojowy	705
III. Test z prawa karnego	706
O Autorach	713

WSTĘP

Oddajemy do rąk Czytelniczek i Czytelników podręcznik pt. *Prawo karne. Wykład akademicki*. Dzieło to jest efektem pracy wielu Autorów – pracowników i doktorantów Uniwersytetu Śląskiego, pod redakcją naukową prof. dr hab. Teresy Dukiet-Nagórskiej oraz dr hab. Olgi Sitarz.

Ostatnie lata wręcz obfitowały w różnorodne nowelizacje prawa karnego. Obecna sytuacja epidemiologiczna, wywołana pandemią COVID-19, również nie pozostała bez wpływu na stan prawa karnego. Istotne zmiany stanu prawa spowodowały konieczność przygotowania aktualnego podręcznika, który będzie dawał solidne podstawy prawa karnego. Z niepokojem bowiem obserwujemy pewną degradację procesu stanowienia prawa. Toteż naszą ambicją jest dostarczenie Czytelniczkom i Czytelnikom rzetelnej wiedzy o prawie karnym, a przede wszystkim o jego zasadach obowiązujących w państwie demokratycznym, gdyż wyznaczają one kształt wszystkich instytucji tej gałęzi prawa.

Równocześnie zapewniamy, że Autorzy niemal do ostatniej chwili śledzili kolejne zmiany ustawodawstwa. Nie ma jednak wątpliwości, że w kolejnych tygodniach i miesiącach pojawić się mogą dalsze nowelizacje. Taki stan rzeczy wymaga od naszych Czytelniczek i Czytelników stałego korzystania, w trakcie lektury podręcznika, z aktualnego Kodeksu karnego.

W pracy nad podręcznikiem wzięli udział wszyscy specjaliści z zakresu prawa karnego materialnego z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego – pracownicy i doktoranci. W toku pracy nad jego kształtem przeprowadziliśmy wiele dyskusji, jego treść uwzględnia zatem – na ile było to możliwe – nowe aspekty dawnych doktrynalnych sporów.

Równocześnie podjęliśmy starania, aby podręcznik był atrakcyjny z perspektywy dydaktycznej. Został więc on wzbogacony o nowe narzędzia dydaktyczne w postaci pytań kontrolnych i kazuśw. W podręczniku Czytelniczki i Czytelnicy znajdą także algorytm rozwiązywania kazuśw oraz przykłady dwóch różnych sposobów konstruowania (i rozwiązywania) zadań „kazuśwych”. Nowością jest także opracowanie tzw. słowniczka wyrażen ustawowych. Wszystko to powoduje,

że nasz podręcznik nabiera oryginalnego charakteru na tle literatury akademickiej. Jesteśmy przekonani, że zaproponowane rozwiązania pozwolą zweryfikować Czytelnikom aktualny stan swojej wiedzy, czyniąc z nauki prawa karnego fascynującą przygodę.

Autorzy

Katowice, jesień 2021 r.

Część pierwsza

WIADOMOŚCI WSTĘPNE

Rozdział I

OGÓLNE WIADOMOŚCI O PRAWIE KARNYM

Bez wątplenia prawo karne jest z wszystkich gałęzi prawa najłatwiej rozpoznawalne. Z jednej strony słowo „kara” stanowi dość precyzyjną informację o jego istocie. Ponadto z wszystkich gałęzi prawa to właśnie prawo karne najchętniej jest „bohaterem” kultury masowej i informacji medialnych. Nieco więcej problemów sprawia już precyzyjne rozróżnienie prawa karnego materialnego i procesowego czy wykonawczego.

 Prawo karne to zespół norm określających czyny zabronione, środki karnoprawnej reakcji oraz przesłanki i zasady odpowiedzialności karnej. Już w tym momencie należy zwrócić uwagę, że współczesne prawo karne obok kar przewiduje wiele innych środków, stąd wspomniana nazwa: środki karnoprawnej reakcji. Prawidłowa, pełna nazwa dla tej gałęzi prawa brzmi „**prawo karne materialne**” lub „prawo karne *sensu stricto*”, zazwyczaj jednak posługujemy się skróconą wersją: „prawo karne”.

 Prawo to zostało uregulowane przede wszystkim w Kodeksie karnym¹ oraz w tzw. ustawach szczególnych (dodatkowych), o czym szerzej będzie w rozdziale dotyczącym źródeł prawa karnego (gdzie mowa o pozakodeksowym prawie karnym).

 Prawo karne procesowe (procedura karna, proces karny) to zespół norm określających tryb postępowania właściwych podmiotów, którego celem jest wykrycie przestępstwa i jego sprawcy, zebranie dowodów potwierdzających jego popełnienie, a następnie pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej. Kodeks postępowania karnego² określa więc obowiązki i uprawnienia organów ścigania i sądu oraz pozostałych uczestników postępowania karnego. Bez prawa procesowego przepisy prawa materialnego byłyby *de facto* martwe.

---

¹ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.).

² Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 534 ze zm.).

 Prawo karne wykonawcze to zespół norm regulujących sposób wykonania orzeczonych kar i innych środków penalnych, a także środka zapobiegawczego (właściwego dla procedury karnej) – tymczasowego aresztowania. W Kodeksie karnym wykonawczym³ i w wielu innych aktach prawnych zostały uregulowane obowiązki i uprawnienia poszczególnych podmiotów wykonujących lub nadzorujących wykonanie kar i środków, a także prawa i obowiązki skazanego. Szczególnie istotną częścią prawa karnego wykonawczego jest prawo penitencjarne ustanawiające zasady wykonywania kary pozbawienia wolności – ze względu na specyfikę i dolegliwość tej kary.

Te trzy zdefiniowane gałęzie prawa bardzo często określane są mianem **prawa karnego sensu largo**.

 Poza tym głównym podziałem często dokonuje się podziału prawa karnego materialnego. Na podstawie kryterium podmiotowo-przedmiotowego wyróżnia się prawo karne (materialne) **powszechnie i szczególne**. Powszechne prawo karne adresowane jest do wszystkich – zakazy, a czasem nakazy odnoszą się do wszystkich ludzi znajdujących się pod jurysdykcją polskiego prawa karnego. Szczególne prawo karne odnosi się do wybranych kategorii ludzi, najczęściej łącząc cechę podmiotową z rodzajem działalności, którą ci ludzie się zajmują. W ramach szczególnego prawa karnego wyróżniamy zatem: prawo karne skarbowe, prawo karne wojskowe, prawo karne gospodarcze. Prawo karnoskarbowe ustala zasady odpowiedzialności osób, na których ciąży obowiązek podatkowy, dewizowy lub celny za czyny popełnione w związku z tymi obowiązkami fiskalnymi. Prawo karne skarbowe uregulowane zostało w Kodeksie karnym skarbowym⁴. Część wojskowa Kodeksu karnego – co do zasady – adresowana jest do żołnierzy i tylko oni mogą popełnić czyny zabronione znajdujące się w tej części Kodeksu. W literaturze karnoprawnej i kryminologicznej wyróżnia się także prawo karne gospodarcze, będące normatywnym refleksem przestępczości gospodarczej, chociaż to wyodrębnienie nie jest już tak popularne. Przepisy karne odnoszące się do tego rodzaju zachowań znajdują się m.in. w rozdziale XXXVI Kodeksu karnego, w Kodeksie spółek handlowych⁵ oraz w wielu ustawach dodatkowych.

 W naszym podręczniku zostaną omówione odrębnie zagadnienia prawa karnego wojskowego oraz wybrane przepisy należące do prawa karnego gospodarczego (te, które znajdują się w Kodeksie karnym).

W systemie polskiego prawa są jeszcze inne akty prawne wykazujące duży związek przedmiotowy lub funkcjonalny z prawem karnym *sensu stricto*.

³ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2021 r. poz. 53 ze zm.).

⁴ Ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2021 r. poz. 408 ze zm.).

⁵ Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 1526 ze zm.).

 Przede wszystkim silne powinowactwo z prawem karnym wykazuje prawo wykroczeń, które reguluje zasady odpowiedzialności za wykroczenia (czyńy o generalnie mniejszym stopniu społecznej szkodliwości), formułując jednocześnie katalog takich zachowań i kar za nie groźących. Materialne prawo wykroczeń, nazywane młodszą siostrą prawa karnego, skonstruowane jest na bardzo podobnych zasadach co prawo karne (materialne). Niektóre instytucje prawne są wręcz identycznie sformułowane.

 W obu kodeksach umyślność i nieumyślność została tak samo zdefiniowana (art. 9 § 1 i 2 k.k. oraz art. 6 § 1 i 2 k.w.). Identycznie brzmią definicje podżegania i pomocnictwa (art. 18 § 2 i 3 k.k. oraz art. 12 i 13 k.w.).

Duża część przepisów z tego zakresu została zamieszczona w Kodeksie wykroczeń⁶, natomiast przepisy proceduralne zawiera Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia⁷.

 Nieco bardziej skomplikowany jest związek prawa karnego z ustawą o postępowaniu w sprawach nieletnich⁸ oraz z ustawą o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary⁹. Ogólnie rzecz ujmując, jedną z podstaw zastosowania każdej z tych ustaw jest popełnienie czynu zabronionego opisanego przez przepisy prawa karnego (materialnego).

 Obie ustawy zostaną omówione w dalszej części podręcznika (w odrębnych rozdziałach im poświęconych), tam też znajdzie się szczegółowe omówienie charakteru prawnego każdej z tych regulacji.

 Na zasadach podobnych do odpowiedzialności karnej oparta jest odpowiedzialność dyscyplinarna. Jest to model odpowiedzialności za naruszenia standardów przez studentów i osoby wykonujące tzw. zawody zaufania publicznego (np. lekarzy, sędziów, prokuratorów, adwokatów, nauczycieli akademickich). Najczęściej tzw. pragmatyki zawodowe w postaci ustaw zawierają – obok innych przepisów – regulacje definiujące przewinienie dyscyplinarne (delikt dyscyplinarny), katalog groźących kar oraz podstawowe zasady odpowiedzialności oraz stosowne procedury. Odpowiedzialność dyscyplinarna to – w założeniu – swoisty „sąd braci”, który tworzą członkowie dalej wspólnoty zawodowej. To oni oceniają, czy obwiniony naruszył przyjęte standardy i czy w związku z tym powinien być w skrajnych sytuacjach wykluczony ze wspólnoty, czy jednak wystarczy inna określona kara.

⁶ Ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2021 r. poz. 281 ze zm.).

⁷ Ustawa z 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz.U. z 2021 r. poz. 457 ze zm.).

⁸ Ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2018 r. poz. 969).

⁹ Ustawa z 28.10.2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2020 r. poz. 358 ze zm.).

Ustawa z 20.07.2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce¹⁰ zawiera dział VII, w którym zamieszczone są rozdział 1 „Odpowiedzialność dyscyplinarna nauczycieli akademickich” (art. 275–306) oraz rozdział 2 „Odpowiedzialność dyscyplinarna studentów” (art. 307–321).

Cechą charakterystyczną wszystkich wymienionych wyżej rodzajów odpowiedzialności jest daleko idąca dolegliwość dla sprawcy czynu, związana z wymierzoną i wykonaną prawną reakcją na czyn (najczęściej określaną jako kara, ale w przypadku zachowania nieletniego taką reakcją jest środek wychowawczy lub poprawczy). Ta dolegliwość zawsze narusza prawa i wolności sprawcy – najczęściej w zakresie szeroko rozumianej wolności lub jego sfery majątkowej. Z tego też względu – niezależnie od nazwy danej gałęzi prawa, nazwy stosowanych środków i charakteru prawnego odpowiedzialności – wszystkie wspomniane reżimy odpowiedzialności muszą przestrzegać pewnego minimalnego standardu gwarancyjnego (tradycyjnie w przeszłości łączonego z prawem karnym).

Z punktu widzenia Konstytucji RP¹¹ zasadnicze znaczenie ma nie tyle „nazwa” danego postępowania, ile stwierdzenie, czy ze względu na charakter norm prawnych regulujących to postępowanie istnieje konieczność zastosowania do nich konstytucyjnych gwarancji dotyczących odpowiedzialności karnej (por. wyrok TK z 3.11.2004 r., K 18/03, LEX nr 133746).

W orzeczeniu z 2002 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że: „odpowiedzialność karna jest tylko jedną z form odpowiedzialności, w związku z którą stosowane są środki o charakterze represyjnym. Ustawodawcy polskiemu znane są także inne formy postępowania o charakterze represyjnym, które nie są postępowaniami karnymi i prowadzić je mogą (w początkowej przynajmniej fazie) organy niebędące sądami (...). Podobnie więc jak w przypadku odpowiedzialności dyscyplinarnej czy odpowiedzialności za wykroczenia, konstytucyjne standardy odnoszone do prawa karnego (represyjnego) mają zastosowanie także do odpowiedzialności podmiotów zbiorowych” (wyrok TK z 4.07.2002 r., P 12/01, OTK-A 2002/4, poz. 50).

W świetle przytoczonego orzeczenia, mając na uwadze krótkie charakterystyki wymienionych reżimów odpowiedzialności, można powiedzieć, że wszystkie wymienione gałęzie prawa (rodzaje odpowiedzialności) należą do tzw. **prawa represyjnego** (które czasem nazywane jest prawem karnym *sensu largissimo*).

Wątpliwości co do charakteru odpowiedzialności może budzić prawo administracyjne, a w jego ramach odpowiedzialność karnoadministracyjna,

¹⁰ Dz.U. z 2020 r. poz. 85 ze zm.

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. i sprostowaniem).

ponieważ chociaż kary administracyjne mogą być bardzo wysokie, to jednak nie każdej karze administracyjnej przyznaje się charakter represyjny. Zdaniem Trybunału Konstytucyjnego element represyjny nie powinien dominować w środkach administracyjnych, gdyż ich celem powinno być raczej skłonienie podmiotu do wykonania pewnego obowiązku, a nie ukaranie. Ostatecznie każdorazowo należy rozstrzygać o charakterze prawnym kary przewidzianej w konkretnej ustawie administracyjnej.

 Wspomniana różnorodność odpowiedzialności w ramach szeroko rozumianego prawa represyjnego rodzi bardzo poważny, wielopłaszczyznowy problem **multiplikowania odpowiedzialności – zbieg podstaw odpowiedzialności**, gdy jednym czynem naruszane są przepisy należące do różnych reżimów prawnych. Innymi słowy, jeśli to samo zachowanie równocześnie stanowi czyn zabroniony opisany w Kodeksie karnym i w Kodeksie karnym skarbowym lub stanowi czyn zabroniony i przewinienie dyscyplinarne albo delikt administracyjny.

 W pewnym zakresie zagadnienia te będą omówione w dalszej części podręcznika (kwestia odpowiedzialności za przestępstwo i wykroczenie oraz odpowiedzialności za przestępstwo i przestępstwo skarbowe), w rozdziale „Jedność – wielość czynów i przestępstw” („Zbieg przepisów ustawy”).

Do najtrudniejszych zagadnień należy zbieg odpowiedzialności za przestępstwo i przewinienie dyscyplinarne lub delikt administracyjny.

W przypadku prawa dyscyplinarnego problem ten musi być rozstrzygany odrębnie dla każdego obszaru odpowiedzialności dyscyplinarnej. Każda bowiem pragmatyka zawodowa w sposób autonomiczny i niezależny od innych postaci odpowiedzialności dyscyplinarnej reguluje kwestie m.in. zbiegu odpowiedzialności. Należy jednak przyjąć, że odpowiedzialność karna za popełnienie danego czynu co do zasady nie wyklucza odpowiedzialności dyscyplinarnej za ten sam czyn, co więcej – odpowiedzialność karna może stać się uzasadnieniem pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Jeszcze więcej wątpliwości i rozbieżności budzi ta kwestia na styku prawa karnego i prawa administracyjnego. Jak wskazuje się w literaturze, to charakter normy umożliwia udzielenie odpowiedzi na pytanie o możliwość kumulacji orzekanych kar. Odpowiedź na pytanie, czy dana norma przewiduje odpowiedzialność represyjną, jest bowiem o tyle istotna, że przyjmowany powszechnie zakaz *ne bis in idem* (nie wolno karać dwa razy za to samo) dotyczy nie tylko zbiegu odpowiedzialności karnej, ale odpowiedzialności represyjnej w ogóle.

 Trybunał Konstytucyjny rozpoznawał takie zagadnienie na tle sprawy o nielegalny pobór energii elektrycznej (wyrok TK z 21.10.2014 r., P 50/13, LEX nr 1586481). Zdaniem Trybunału należało ustalić charakter normy ustalającej opłatę za taki pobór (art. 57 ust. 1 pkt 1 ustawy – Prawo energetyczne¹²). Ustalenie to było niezwykle istotne, gdyż w razie uznania, że opłata ta

¹² Ustawa z 10.04.1997 r. – Prawo energetyczne (Dz.U. z 2021 r. poz. 716 ze zm.).

Podręcznik *Prawo karne. Wykład akademicki* stanowi prezentację wszystkich kluczowych zagadnień prawa karnego materialnego. Znajdują się w nim – oprócz informacji podstawowych – rozważania teoretyczne, wykorzystujące wieloletni dorobek polskiej doktryny prawa karnego oraz orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, a także odniesienia historyczne i informacje dodatkowe dla zainteresowanych czytelników. Publikacja uwzględnia najnowsze zmiany ustawodawcze, które w szerokim zakresie objęły prawo karne.

Poszczególne rozdziały zawierają pytania kontrolne oraz zestawy kazusów. W książce zaprezentowano również – specjalnie opracowany – algorytm ułatwiający rozwiązywanie kazusów, a także przykładowy egzamin z prawa karnego.

Podręcznik przygotowali pracownicy naukowcy oraz praktycy związani z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego.

Publikacja przeznaczona jest dla studentów i aplikantów. Autorzy posługują się bowiem wieloma narzędziami dydaktycznymi ułatwiającymi przyswojenie wiedzy oraz samodzielne jej sprawdzenie. W celu sprawniejszego poruszania się w tak różnorodnej materii zastosowano odpowiednie piktogramy.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9 788382 467291 W01P01

ISBN 978-83-8246-729-1

9 788382 467291

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 79 ZŁ (W TYM 5% VAT)